

Cultură, politică și studenți străini în Republica de la Weimar

Nastasă-Matei, Irina

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Nastasă-Matei, I. (2013). Cultură, politică și studenți străini în Republica de la Weimar. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 13(3), 499-514. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-447432>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Cultură, politică și studenți străini în Republica de la Weimar

IRINA NASTASĂ-MATEI

Germania a ieșit înfrântă din Primul Război Mondial. Mai mult, fiind considerată principala vinovată pentru izbucnirea războiului, i s-a impus, prin Tratatul de pace de la Versailles, să ofere țărilor învingătoare compensații financiare greu de plătit și compensații teritoriale greu de suportat. În acest context, sarcina principală a Republicii de la Weimar – așa cum este cunoscută perioada 1918-1933 din istoria Germaniei¹ – în ceea ce privește relațiile sale externe a fost aceea de a se acomoda cu noul echilibru european stabilit la Paris și de a restabili relații apropiate cu celelalte țări europene și cu Statele Unite.

În plan politic, cea mai semnificativă acțiune în acest sens a fost intrarea Germaniei în Liga Națiunilor în 1926. La aceasta s-au adăugat din punct de vedere economic Planul Dawes (1924) și Planul Young (1929), și din punct de vedere al securității Tratatul de Garanție Mutuală de la Locarno (1923) și Pactul Kellogg-Briand (1928)². Germania a dus o politică împăciuitoare față de celelalte puteri europene în perioada 1919-1929, în ciuda pierderilor teritoriale și a datoriei mari (care fusese reeșalonată, pentru a constitui o povară mai mică pe umerii Germaniei). Odată cu 1929 situația se schimbă însă. Pe fundalul crizei economice, efortul plății compensațiilor se dovedește a fi prea mare pentru Germania. În plus, inflația tot mai accentuată și șomajul tot mai ridicat, datorate crizei, determină opinia publică germană să devină ostilă atât deciziilor de la Versailles, cât și liderilor politici ai Republicii de la Weimar. De aceste sentimente ale germanilor se va folosi NSDAP-ul, orientându-și discursul politic și propaganda electorală împotriva Tratatului de la Versailles și împotriva ordinii europene de după război. Astfel, naziștii vor obține la alegerile parlamentare din 1930 nu mai puțin de 18,3% din voturi³.

Politica față de studenții străini a Republicii de la Weimar

La sfârșitul Primului Război Mondial, pentru majoritatea țărilor din vestul Europei Germania nu era „frecventabilă” nici din punct de vedere politic, nici cultural. Mai

¹ Republica de la Weimar a fost proclamată la 9 noiembrie 1918 și s-a încheiat odată cu numirea lui Adolf Hitler cancelar al Germaniei, la 30 ianuarie 1933. A fost o democrație parlamentară, marcată atât de prosperitate și stabilitate economică, și recunoaștere internațională (perioada 1923-1929), cât și de hiperinflație (1918-1923), criză economică (1929-1933), instabilitate politică (schimbări frecvente de guvern) și violențe politice extreme (tentative de lovitură de stat, asasinat politic etc).

² Stephen J. LEE, *The Weimar Republic*, 2nd edition, Routledge, London and New York, 2010, pp. 100-101.

³ *Ibidem*, p. 108.

mult, deși Germania de după 1918 se străduia, prin politica sa externă, să reînnoade relațiile cu țările occidentale, mediul intelectual și academic nu era atât de pregătit să reia cooperarea internațională. Pe de o parte, acesta a fost mereu ostil politicilor duse de Republica de la Weimar, și nu era dispus să colaboreze cu acesta în ceea ce privește politica externă¹. Pe de altă parte, intelectualii germani erau dezamăgiți de deciziile Tratatului de la Versailles privind Germania, opunându-se în mod vădit noii ordini europene. Astfel, putem vorbi la începutul anilor '20 nu doar de o izolare culturală a Germaniei, ci și de o autoizolare a mediului științific și academic german. Intelectualii germani aveau în acel moment propria lor agendă în ceea ce privește politica culturală, care presupunea respingerea colaborării cu statele implicate în deciziile Conferinței de pace de la Paris. În plus, scopurile lor de politică culturală nu coincideau cu cele ale Republicii de la Weimar, ci vizau o Germanie puternică, independentă, și cu un foarte accentuat caracter național². O parte dintre acești intelectuali și oameni de știință se vor regăsi în politicile statului abia după 1933, atunci când știința și cultura vor fi puse în slujba „intereselor naționale” germane.

Deși ruptă la începutul anilor '20 de evenimentele culturale internaționale, viața academică și științifică germană după Primul Război Mondial era vie și competitivă. Așa se explică faptul că în perioada 1918-1922 cinci germani au câștigat premiul Nobel (Fritz Haber și Walther Nernst pentru chimie, Johannes Stark și Albert Einstein pentru fizică și Otto Fritz Meyerhof pentru medicină). Aceasta arată nu doar că, în ciuda pierderii războiului și a grelelor condiții ale păcii, știința și cultura germană continuau să fie valoroase, dar și că țările europene erau dispuse să reînnoade relațiile culturale cu Germania.

La începutul anilor '20, Germania întreținea relații culturale doar cu Rusia, Ungaria, Bulgaria, Spania, Italia și Grecia, abia din 1925 reluând colaborarea în domeniul cultural și cu țările din vestul Europei și cu Statele Unite. Astfel, dacă în perioada 1922-1924 Germania nu a participat decât la 1/3 din conferințele internaționale, în 1925 ea era deja prezentă la jumătate dintre cele organizate în acel an, iar în 1926 la 5/6³.

Un important element al politicii culturale germane în perioada interbelică l-au reprezentat studenții străini. Profesorul Karl Remme, directorul Biroului Academic de Informații pentru studenții străini și al Institutului German pentru Străini scria:

„Fiecare student străin aduce în Germania o bucată dintr-o cultură străină, și ia înapoi cu el acasă o bucată din cultura germană. Prin eforturile noastre trebuie nu să-l împiedicăm, ci să-l promovăm din toate punctele de vedere”⁴.

De altfel, studenții străini se bucurau încă înainte de Primul Război Mondial de o atenție deosebită din partea autorităților germane. În 1904 fusese înființată *Akademisches Auskunftsamt*, pe lângă universitatea din Berlin, una dintre primele instituții de acest

¹ V. Walter LAQUEUR, *Weimar. A Cultural History 1918-1933*, G.P. Putnam's Sons, New York, 1974.

² Gabriele METZLER, „Deutschland in den internationalen Wissenschaftsbeziehungen, 1900-1930”, în Michael GRÜTTNER, Rüdiger HACHTMANN (eds.), *Gebrochene Wissenschaftskulturen. Universität und Politik im 20. Jahrhundert*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2010, p. 71.

³ *Ibidem*, p. 78.

⁴ *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin* (în continuare *Politisches Archiv*), Fond Kultur, dos. R64024, t.n.

fel din Europa, care avea rolul de a oferi asistență atât studenților germani aflați la studii în străinătate, cât și celor străini aflați în școlile superioare germane¹. În 1911 va fi organizată și *Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften*, cu menirea de a înlesni accesul la studii în Germania studenților străini și de a oferi stagii de cercetare unor intelectuali și oameni de știință străini consacrați. În 1929, această instituție, pe lângă acordarea de burse și granturi de călătorie, gestiona nu mai puțin de 31 de institute de cercetare de pe teritoriul Germaniei². În 1917 va lua naștere și *Zentralstelle für die Bedürfnisse des Grenz- und Auslandsdeutschtums* (mai bine cunoscut drept *Deutsche Auslandsinstitut*) de la Stuttgart, având ca scop încurajarea studiului în Germania al germanilor din afara granițelor, și care se va bucura de un tot mai mare sprijin de la stat în timpul Republicii, și apoi și mai mult în timpul celui de-al Treilea Reich.

După Primul Război Mondial, Germania a investit mult în reluarea relațiilor culturale cu țările europene și cu Statele Unite. Au fost înființate instituții care să susțină colaborarea intelectuală internațională, și care acordau o atenție deosebită schimbului de studenți și de intelectuali. Astfel, deja în 1919 se va înființa *Deutsche Studentenschaft, Auslandsamt*, care va avea ca scop menținerea și promovarea relațiilor internaționale³.

Așa cum am mai menționat, imediat după război unele dintre puținele țări cu care Germania mai întreținea schimburi academice erau Spania și Ungaria. Pentru gestionarea relațiilor cu aceste țări și a schimburilor de studenți, în 1922 va fi înființat un *Centro Hispana* la Berlin, iar în 1923 Ungaria va organiza o instituție numită *Collegium Hungaricum*, care finanța anual 40 de stipendiați maghiari care să se specializeze la Berlin⁴.

În 1922 va lua naștere *Deutsches Institut für Ausländer*, cu menirea de a organiza cursuri de limbă pentru studenții străini, dar și conferințe despre viața politică și culturală germană, și care va contribui și la socializarea dintre studenții străini și cei germani prin organizarea de întâlniri dintre aceștia, excursii sau vizite la muzee, etc. Tot acest institut va fi cel care va oferi certificatele de competență lingvistică necesare la înscrierea într-o instituție de învățământ superior germană⁵.

Altă instituție dedicată studenților străini va fi fondată în 1923: *Deutsch-Ausländischer Akademikerclub*, un centru de socializare unde se puteau întâlni studenții și intelectualii străini din Berlin, și care organiza evenimente sociale și seri naționale. Aici se vor organiza, mai ales la sfârșitul anilor '30-începutul anilor '40, în contextul apropierei politice, culturale și ideologice dintre România și cel de-al Treilea Reich, și multe evenimente românești⁶.

De la mijlocul deceniului doi, colaborarea culturală și academică a Germaniei cu țările occidentale – cu precădere Franța, Marea Britanie și Statele Unite – se va accentua. Cele mai importante instituții prin care Republica de la Weimar își va derula politicile culturale și de schimburi academice, cele care îndeplinesc până

¹ *University Exchanges in Europe. Handbook of the Institutions in all the European Countries to Facilitate the Work of Professors, Students and Teachers Abroad*, 2nd revised ed., published by The League of Nations Institute of Intellectual Co-operation, Paris, 1929, p. 99.

² *Ibidem*, p. 112.

³ *Ibidem*, p. 109.

⁴ *Ibidem*, p. 106.

⁵ *Ibidem*, p. 99.

⁶ V. Dumitru Cristian AMZĂR, *Jurnal berlinez*, ed. de Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, Editura România Press, București, 2005.

astăzi, cu succes, aceleași funcții, au fost fondate în această perioadă: a doua jumătate a anilor '20. În 1925, spre exemplu, va lua naștere *Akademischer Austauschdienst (AAD)*, pe bazele căruia va fi organizat mai târziu *Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD)* – în 1931 –, cea mai importantă dintre instituțiile germane care au ca obiectiv finanțarea studiului și a cercetării studenților, intelectualilor și oamenilor de știință străini, și care va oferi în perioada interbelică – ca și acum – un număr mare de burse studenților și profesorilor din alte țări. AAD-ul va susține financiar și instituțional tineri valoroși din mai toate țările lumii care vor dori să se specializeze în Germania. În perioada 1925-1933, țările care vor beneficia de cea mai mare atenție și asistență din partea acestei organizații vor fi cele trei menționate mai sus – Franța, Marea Britanie și Statele Unite –, cele cu care era vital pentru Republica de la Weimar să reia relațiile politice și culturale, pentru a ieși din izolarea de după prima conflagrație mondială. Astfel, în 1929 de exemplu, din cele 117 stipendii acordate de AAD, de 42 beneficiau tineri germani care studiau în Statele Unite, 45 de tineri americani bucurându-se de asemenea de susținere financiară pentru a frecventa instituții de învățământ superior germane; 8 burse erau acordate unor studenți germani din Marea Britanie și 9 studenților englezi din Germania, în vreme ce 6 tineri germani primeau burse pentru Franța și 7 studenți francezi pentru Germania¹.

În 1925 va fi înființată o altă instituție care se va dovedi foarte eficientă, până în ziua de azi, în a promova schimburile academice, și care va avea o foarte importantă componentă de politică și propagandă culturală în activitatea sa în perioada 1933-1945: *Fundația Alexander von Humboldt*. Aceasta oferea anual 80 de burse, foarte generoase (1500 RM în 1929²) unor studenți străini excepționali. De asemenea, aceștia erau scutiți de la plata taxelor universitare, iar cei din Berlin locuiau în *Alexander von Humboldt-Haus*, reușindu-se astfel crearea unei comunități internaționale de tineri intelectuali și oameni de știință foarte bine pregătiți.

Importantă în gestionarea schimburilor academice în perioada interbelică va fi și *Deutsche Akademische Auslandstelle*, înființată în 1927, care va gestiona, ajuta, organiza pe studenții străini, și care beneficia de sucursale (*Akademische Auslandstellen*) pe lângă toate instituțiile de învățământ superior germane mai importante: universitățile din München, Heidelberg, Leipzig, Köln, Jena, Frankfurt, Tübingen, Bonn, Hamburg, Königsberg, Marburg și Würzburg, și pe lângă politehnicile din Berlin-Charlottenburg, Dresda, Karlsruhe și Darmstadt.

Relației cu America i se va acorda o atenție deosebită, iar roadele nu vor întârzia să apară. Mulți tineri americani vor studia în această perioadă în Republica de la Weimar. Astfel, *Amerika-Institut*, înființat în 1911, își va amplifica activitatea în anii '20 și va spori numărul de burse acordate. Mai exista *Amerika Werkstudentendienst*, înființată în 1926, care oferea posibilitatea tinerilor ingineri și agricultori germani să lucreze vreme de doi ani în Statele Unite, și funcționa pe bază de reciprocitate. În 1929, de exemplu, erau 110 asemenea germani în America, și 15 americani lucrau în cadrul aceluiași program în Germania³. De asemenea, o *Deutsches Haus* va fi fondată în 1929 la New York, pe lângă Columbia University, având scopul de a oferi informații studenților americani în legătură cu studiul în Germania, de a le pune la dispoziție acestora, precum și studenților germani din New York, bibliografie și reviste în limba germană, cursuri de limba germană, etc.

¹ *University Exchanges...*cit., p. 105.

² *Ibidem*, p. 111.

³ *Ibidem*, p. 116.

De altfel, Statele Unite au investit mult în anii '20 în relațiile culturale și academice cu statul german, sprijinind financiar Germania pentru a-și reorganiza și îmbunătăți după război sistemul de învățământ superior. În 1932, un articol al unui profesor german apărut în *The Journal of Higher Education* susținea următoarele:

„That German scholars are deeply appreciative of the financial aid they have received from America in these difficult times is evident at every German university. Many German students have found it possible to remain at their books only because Americans have been willing to contribute to the maintenance of a Studentenheim at almost every German university. At Breslau, the new Zoological Institute is a gift from America. At Munich, a magnificent ultra-modern laboratory for physical chemistry is another evidence of American generosity. Had it not been for the Rockefeller Fund one of the most distinguished bacteriologists in the world would have had to discontinue his research at Freiburg. At Heidelberg, a gift of half a million dollars, collected in the United States largely by the efforts of former Ambassador Schurman, made possible the erection of the most modern university building in Germany, and a similar amount, also from the United States, is available to complete the new quadrangle. At the University of Munich, provision has been made for an American «junior year», whereby American college students can spend their third year abroad and pursue a special course which is fully accredited by American colleges”¹.

În ceea ce privește relațiile academice cu Marea Britanie și cu Franța, acestea vor fi gestionate de *Comitetul de Studii Germano-Francez* înființat în 1926 și de *Biroul Academic Anglo-German* fondat în 1928².

Alte instituții înființate în perioada 1925-1930 care aveau menirea de a încuraja migrația studențească vor fi *Deutsche Kommission für geistige Zusammenarbeit*, *Deutsch-Akademisches Institut für Studienreisen* (ambele din 1928) sau *Fundația Caritas für Akademiker*, care avea sucursale în toate marile centre universitare germane, acordând burse elevilor și studenților străini în Germania³, ș.a. De asemenea, încă din 1925 se va crea pe lângă Ministerul de Externe german un departament care să gestioneze problemele de politică culturală și schimburi academice și de studenți⁴.

Fiind, la cumpăna dintre secole și în prima parte a secolului XX, alături de Franța, țara care atrăgea cel mai mare număr de studenți străini, Germania va pierde acest rol conducător în privința migrației studențești în perioada imediat următoare Primului Război Mondial. În 1929, autorități din Ministerul de Externe german observau următoarele:

„Conform estimărilor, în 1895 aproape jumătate dintre tinerii care studiau în străinătate frecventau universități germane, în vreme ce azi, cu toate că migrația studențească a crescut între timp în mod extraordinar, Germania nu mai beneficiază decât de ca. 10% dintre aceștia”⁵.

¹ Carl WITTKÉ, „German Universities”, *The Journal of Higher Education*, vol. 3, no. 7, octombrie 1932, p. 360.

² *Archiv der Ludwig-Maximilian-Universität München* (în continuare *LMU Archiv*), St. II, dos. 689.

³ *Politisches Archiv*, Fond Kultur, dos. R64216.

⁴ Gabriele METZLER, „Deutschland...cit.”, p. 71.

⁵ *Politisches Archiv*, Fond Bukarest, dos. 138, t.n.

Ca urmare, Republica de la Weimar va lua, din deceniul doi al veacului XX, măsuri pentru creșterea numărului de studenți străini la instituțiile sale de învățământ superior¹.

În primul rând, prezența străinilor la studii în Germania va fi mult mai atent supravegheată. Ministerul de Externe german va întocmi rapoarte cu privire la numărul acestora și la evoluția studiului lor aici, va încuraja universitățile și fundațiile germane să intensifice ajutorul financiar și instituțional acordat tinerilor străini, ținând însă o evidență și în ceea ce privește efectul politicilor culturale germane asupra acestor studenți. De asemenea, se va pune un tot mai mare accent pe educația politică a studenților străini, astfel încât aceștia să-și creeze o imagine bună despre Germania, acordându-se tot mai mare atenție și potențialului lor de a promova limba și cultura germană atunci când se vor reîntoarce în țara de origine.

S-au luat de asemenea măsuri financiare menite să atragă un număr tot mai mare de studenți străini. Astfel, orice bursier al statului german, fie el bursier AAD, al Fundației Humboldt, sau al altor fundații germane, era scutit de la plata taxelor școlare, achitând în fiecare semestru doar o taxă simbolică, dar având aceleași facilități ca orice student german. De asemenea, începând cu anii '20, pentru a încuraja migrația studenților străini, mai ales a celor din estul, sudul și centrul Europei, germanii vor oferi așa-numita „valută avantajoasă“. Cu alte cuvinte, vor fi puse la dispoziție tinerilor din țările cu valută slabă mărci la un preț avantajos, mult sub cursul oficial, diferența fiind subvenționată de către Banca Centrală a Germaniei. Dacă până către mijlocul deceniului 3 doar o parte dintre tinerii din România vor beneficia și ei de acest tip de ajutor în valută, după 1936, în contextul unei mai mari apropieri politice și culturale dintre Germania și România, aproape toți studenții din România aflați la studii în Reich vor primi facilitățile de valută.

Un accent deosebit puneau autoritățile germane pe învățarea de către tinerii din străinătate a limbii germane. Studenții străini care doreau să studieze în Germania trebuiau să cunoască deja limba. Pentru cei care nu o stăpâneau suficient de bine, se organizau cursuri de limbă pentru străini în cadrul universităților frecventate de aceștia. În plus, limba germană era promovată și prin organizarea școlilor de vară pentru străini în Germania. Cele mai importante cursuri de limbă în perioada interbelică erau organizate de *Deutsche Akademie din München* și de *Universitatea din Leipzig*, dar și alte universități germane, printre care cea din Berlin sau cea din Freiburg, organizau asemenea cursuri.

În plus, studenții străini beneficiau de reduceri la transport, iar unii dintre ei de cazare ieftină în cămine studențești. Deja menționatele *Akademische Auslandstellen* le stăteau mereu la dispoziție, iar universitățile organizau pentru aceștia cursuri de cultură și civilizație germană, precum și cursuri de vacanță și școli de vară cu același tip de tematică².

Din a doua decadă a secolului XX începe Germania să acorde o mai mare atenție și minorităților germane din alte țări. Aceștia se bucurau de acces facil la studii în Germania, având și avantajul cunoașterii la perfecție a limbii germane. De asemenea, beneficiau din partea Germaniei de burse speciale, cazare și masă ieftină. Fiecare universitate avea propriile organisme care se ocupau cu gestionarea etnicilor germani,

¹ V. și Béla BODÓ, „Foreign Students in Nazi Germany“, *East European Quarterly*, vol. XXXVII, no. 1, 2003, pp. 19-22.

² *Politisches Archiv*, Fond Bukarest, dos. 138.

dar instituția cea mai importantă care se ocupa cu aceștia, organizația-umbrelă, era deja menționată *Deutsche Auslandsinstitut* de la Stuttgart, care va avea ca președinte din 1933 până în 1941 chiar un etnic german din România: Richard Csaki. Aceasta nu acorda burse tinerilor etnici germani, dar îi recomanda pe aceștia pentru alte burse oferite studenților străini de către diverse organizații și fundații germane. De asemenea, funcționa ca un birou de informații pentru aceia care doreau să studieze în Germania, uneori sfătuindu-i pe unii dintre ei să aleagă o anumită universitate sau specializare. Odată acceptați la o instituție de învățământ superior germană, tinerii de etnie germană primeau ajutor din partea Institutului pentru a-și găsi cazare, sau pentru a îndeplini formalitățile administrative¹. În plus, fiecare universitate germană avea propria manieră de a se îngriji de acest tip de studenți străini. La universitatea din Breslau, în 1927, spre exemplu, se organizau seri speciale pentru etnicii germani, în funcție de zona acestora de proveniență, prezentări, discuții, dar și activități comune cu colegii lor. De asemenea, în fiecare vară acești tineri germani din străinătate mergeau într-o călătorie împreună, finanțată din fondurile universității².

Pe lângă instituțiile care se ocupau cu administrarea studenților străini și facilitățile de care aceștia beneficiau, un rol important în creșterea numărului de tineri din străinătate la universitățile germane în anii '20 l-au avut bursele tot mai numeroase acordate de statul german. Instituțiile cele mai importante care acordau stipendii erau *Ministerul Educației*, *Akademischen Austauschdienst* (AAD) și *Fundația Humboldt*.

Astfel, de exemplu, în 1925 Ministerul Educației susținea financiar la Universitatea din München câte un student din Georgia, Letonia, Luxemburg, Austria, Azerbaidjan, Egipt, India, Norvegia, Suedia și Ungaria, patru din Rusia, trei din Polonia, patru din Grecia, 17 din Bulgaria și cinci din România, oferind acestora burse cuprinse între 50 și 140 de mărci pe lună. Românii ocupau locul II ca număr de studenți străini la universitatea bavareză, după bulgari. De altfel, dintre sumele acordate la această universitate de către Ministerul Educației pentru sprijinirea străinilor, 2.165 de mărci erau destinate tinerilor bulgari, pe locul doi situându-se ajutorul pentru studenții români, în valoare de 755 mărci, tinerii greci primind în total 520 mărci, polonezii 425, tinerii din Rusia 400 și cei din Ungaria 125³.

Fundația Humboldt, în schimb, oferea stipendii nu doar studenților străini din Europa, ci și câtorva din Asia, Australia, Africa sau America de Nord, Centrală și de Sud. Astfel, spre exemplu, în 1926 primeau burse din partea Fundației tineri din următoarele țări: Australia, Belgia, Brazilia, Bulgaria, China, Columbia, Danemarca, Estonia, Finlanda, Grecia, Olanda, India, Italia, Iugoslavia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Mexic, Norvegia, Palestina, Persia, Polonia, România, Rusia, Africa de Sud, Siria, Spania, Suedia, Cehoslovacia, Turcia, Ungaria și SUA⁴. Numărul românilor stipendiați Humboldt în perioada Republicii de la Weimar va fi relativ mic. Abia după 1936, în contextul unei politizări tot mai accentuate a activității Fundației și a criteriilor acesteia pentru acordarea burselor, precum și a apropierei româno-germane, un număr mai însemnat de tineri din România vor studia în Reich prin intermediul unei burse Humboldt.

¹ *Bundesarchiv Berlin*, Fond DAI, R 57, îndeosebi dos. 162 și 163 (corespondența lui R. Csaki).

² *LMU Archiv*, St-II: Kiste 5, dos. 0030/11.

³ *LMU Archiv*, Fond I-I-19; dos. 770, Bd.2: Stipendien für Ausländer. Specialia.

⁴ *Politisches Archiv*, Fond Bukarest, dos. 138.

Tinerii care beneficiau de cele mai multe burse din partea AAD pentru a studia aici erau cei din țările mari-puteri, cele cu care Germania își dorea să reia relațiile internaționale și în fața cărora dorea să-și recâștige reputația de mare putere, atât politică cât și culturală, pierdută odată cu conflagrația mondială: Franța, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Bursele oferite de AAD la universitățile din Bavaria în 1930/31, spre exemplu, erau împărțite astfel: 14 pentru tineri din Statele Unite, 6 pentru studenți britanici și una pentru un student din Chile. Mai ales cu SUA schimburile academice și de studenți funcționau foarte bine la sfârșitul anilor '20-începutul anilor '30, și aceasta se vedea și în numărul mare de studenți americani care studiau în această perioadă la instituțiile superioare germane. Morsbach¹, directorul AAD-ului, sprijinea în mod special această colaborare, făcând vizite în Statele Unite și inițiind, la începutul anilor '30, noi programe de schimb de studenți și specialiști între cele două țări².

Desigur că studenții germani nu au rămas insensibili la toate aceste măsuri „discriminatorii”, astfel încât încă de la începutul anilor '20 au existat manifestații în universități împotriva acestor măsuri. Un document din 1922 vorbește chiar despre faptul că studenții germani mor de foame, în vreme ce străinii trăiesc în lux, bursa minimă fiind pentru aceștia de 600 mărci, mult mai mică decât venitul pe care îl are în general un student german. De asemenea, unii studenți străini erau acuzați că ar veni la studii în Germania doar pentru că primeau burse generoase sau avantaje de valută³. De altfel, existau două curente de opinie în ceea ce privește sprijinirea studenților străini aflați la studii în Germania: unii considerau că atenția acordată acestora era exagerată, și facilitățile financiare de care se bucurau îngreunau și mai tare situația financiară, și așa destul de precară, a studenților germani; alții dimpotrivă, considerau că studenții străini sunt cel mai important instrument de „propagandă culturală” de care poate dispune statul german⁴.

Germania nu era singura țară care punează un atât de mare accent pe studenții străini ca instrumente de politică culturală. Franța era cea care se folosea cel mai bine de potențialul cultural al studenților străini. Pentru autoritățile Republicii de la Weimar, și mai târziu și pentru cele ale celui de-al Treilea Reich, Franța constituia atât un rival din punct de vedere al politicilor culturale „expansioniste”, cât și un model demn de urmat. În documentele Ministerului de Externe german apare obsesiv preocuparea față de „propaganda culturală” franceză și față de contracararea acesteia prin impunerea unei „propagande culturale” germane mai eficiente:

„De un an și jumătate deja, comitetul Asociației Universităților din Germania se ocupă cu problema, în ce mod poate fi contracarată de către germani

¹ Adolf Morsbach (1890-1937) era din 1927 director al Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft și al Akademischen Austauschdienst, transformat după 1931 în DAAD, care cuprindea, alături de alte instituții de acest fel, și Fundația Alexander von Humboldt. Conservator convins, Morsbach nu s-a conformat politicii noului regim național-socialist, criticând deschis politica acestuia de înlăturare a intelectualilor și oamenilor de știință evrei din institute și universități. A fost arestat în mai 1934 și internat pentru scurtă vreme în lagărul de la Dachau.

² *LMU Archiv*, St-II: Kiste 5, dos. 0030/10.

³ *LMU Archiv*, fond G-I: Kiste 19, dos. 0030: scrisoare de la Ministerul de Externe german către Rectoratul universității din München, 24 noiembrie 1922.

⁴ *Politisches Archiv*, Fond Kultur, dos. R64024.

foarte eficienta propagandă culturală franceză în străinătate, și cum ar putea fi propulsată propaganda culturală germană în cercurile academice străine¹.

Profesorii diverselor universități germane era de asemenea preocupați, la începutul anilor '30, de creșterea numărului de studenți din străinătate, folosindu-se tot de argumentul supremației Franței în această privință pentru a obține fonduri de la stat².

Studenți străini în Republica de la Weimar

Ca urmare a măsurilor luate pentru a încuraja migrația studentescă și a facilităților oferite tinerilor din străinătate, Germania a reușit să atingă din nou, la mijlocul anilor '20, nivelul de dinainte de izbucnirea Primului Război Mondial în ceea ce privește numărul de studenți străini. Astfel, dacă în 1911 se aflau în Germania 7.600 de studenți străini, în 1914 ajungându-se la aproximativ 8.000, în 1925 aproape 8.000 (7.946 în semestrul de vară) de tineri din străinătate vor frecventa instituțiile superioare germane. De altfel, anul 1925 a reprezentat apogeul în ceea ce privește numărul de studenți străini în Germania. După acest an, numărul studenților străini va fi în scădere ușoară, până în 1933, când va scădea drastic, aproape înjumătățindu-se. În 1926, de exemplu, vor fi 7.300 de studenți străini în Germania, în 1927 6.515, crescând puțin în anii următori (6.540 în semestrul de vară 1928, 6.751 în semestrul de vară 1929, 7.009 în același semestru al anului 1930, chiar 7.330 în 1931), dar nemaatingând nivelul de dinainte de război. Astfel, în 1930 numărul de studenți străini în Germania va fi cu 12,5% mai mic decât în anul anterior izbucnirii războiului, cu mențiunea că peste 10% dintre studenții străini din anul 1930 proveneau din teritorii care înainte de război făcuseră parte din Imperiul german (cea mai mare parte din Danzig)³. Diminuarea numărului străinilor în universități era, printre altele, un rezultat al scăderii numărului de studenți din Rusia, care înainte de 1914 fuseseră majoritari în Germania. Această scădere se datora în primul rând distrugerii burgheziei ruse de către regimul sovietic, dar și faptului că minoritarii (cu precădere evreii) din Rusia, care înainte nu avuseseră acces la studiul în universitățile ruse, trebuind astfel să se orienteze către universități străine, puteau acum urma studii în țara de origine. Și numărul tinerilor din Luxemburg, Elveția sau Anglia se va micșora considerabil față de perioada anterioară războiului, precum și al celor din Spania sau Portugalia. Va crește însă semnificativ numărul studenților din țările scandinave, asiatice, din Olanda și Turcia⁴.

În anii '20, cea mai mare parte a tinerilor din străinătate înmatriculați la o instituție de învățământ superior germană proveneau din Europa (în jur de 80%), aproximativ 6% din Asia și cam tot atâția din America de Nord, Centrală și de Sud. Dintre țările europene, cele mai bine reprezentate la studii în Germania erau Bulgaria și România, dar și Polonia, Cehoslovacia, țările baltice, țările scandinave sau Danzig. Astfel, în

¹ *LMU Archiv*, St-II: Kiste 5, dos. 0030/11: adresă din 1927 de la Verband der Deutschen Hochschulen din Kiel către rectorii universităților germane, t.n.

² *Politisches Archiv*, Fond Kultur, dos. R64024.

³ *Deutsche Hochschulstatistik*, hg. von den Hochschulverwaltungen, Verlag von Struppe und Winkler, Berlin, Sommerhalbjahr 1930, p. 103* (partea întâi).

⁴ *Ibidem*.

semestrul de iarnă 1926/27, 711 studenți din Bulgaria frecventau învățământul superior german, 645 din România, 495 din Polonia, încă destul de mulți din Rusia, 455, și 555 din Cehoslovacia. Un număr semnificativ de tineri (peste 300) proveneau din țări precum Letonia, Austria și Ungaria. De asemenea, 169 dintre studenții străini proveneau din Statele Unite, iar 226 din China¹.

În semestrul de vară 1928 cei mai mulți studenți străini vor proveni din România (580), pe locul doi situându-se Polonia (524) și apoi Bulgaria (448), în acest an și numărul tinerilor din Danzig la universitățile germane dublându-se (430). De asemenea, 2,25% dintre studenții străini (147) vor proveni din Statele Unite². La sfârșitul anilor '20-începutul anilor '30, 3 țări și un oraș liber își vor disputa supremația în ceea ce privește tinerii aflați la studii superioare în Germania: Bulgaria, România, Polonia și Danzig. Apogeul îl va constitui pentru numărul de tineri din aceste țări anul 1931, din 1933 numărul studenților străini în Germania, indiferent de țara de proveniență, scăzând vizibil, în contextul instaurării regimului național-socialist, dar și a măsurilor luate de acesta în privința accesului la studii superioare³.

Este important de remarcat faptul că țările cele mai bine reprezentate la universitățile germane erau tocmai cele care furnizau acestora și cei mai mulți studenți străini care aveau germana ca limbă maternă (cu excepția Bulgariei). Prin urmare, o mare parte dintre tinerii din aceste țări care alegeau Germania ca loc de studiu erau etnici germani⁴.

De asemenea, de-a lungul deceniului 2 al secolului XX va crește la universitățile germane numărul studenților din Statele Unite, din America de Sud, dar și din Asia, cu precădere cei din China, surprinzător de numeroși aici în această perioadă.

Berlinul era centrul universitar care beneficia de prezența celor mai mulți studenți din străinătate. La Universitatea Friedrich-Wilhelm și la Politehnica din Berlin-Charlottenburg erau înscriși în perioada Republicii de la Weimar în jur de 20-25% din totalul studenților străini, în semestrul de vară 1931 fiind chiar 29%. Practic, aproape 10% dintre studenții din Berlin erau străini. Cel de-al doilea mare centru universitar german care atrăgea studenții străini era München-ul, la a cărui Universitate – Ludwig-Maximilian – și Politehnică erau înmatriculați aproximativ 10-15% dintre tinerii străini. În plus, München-ul mai beneficia și de prezența unei Academii de Arte Frumoase, și ea deosebit de apreciată de străini. Un număr însemnat de tineri din străinătate frecventau și Universitatea din Leipzig, dar și Politehnica din Dresda. La polul opus, cele mai puțin frecventate universități germane erau cele din Münster, Erlangen, Köln sau Giessen⁵.

Cei mai mulți studenți străini urmau în Germania cursurile facultăților de medicină (15-20% dintre ei în anii 1928-1932), ca de altfel și cea mai mare parte a

¹ *Politisches Archiv*, Fond Bukarest, dos. 138.

² *Deutsche Hochschulstatistik*, Sommerhalbjahr 1928, p. nenumărată.

³ *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1929, p. nenumărată; *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1930, pp. 10-14, 30-34 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, pp. 20*, 86*-87* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1932, p. 172 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1933, pp. 28*-29* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1934, p. 68 (partea a doua).

⁴ *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, p. 68* (partea întâi).

⁵ *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1928, p. nenumărată; *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1929, p. nenumărată; *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1930, pp. 110*-113* (partea întâi), 102, 124, 132, 194 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, pp. 82*-85* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1932, pp. 53* (partea întâi), 172-174 (partea a doua).

studenților germani. Un număr mare se specializau, de asemenea, în stomatologie (cea mai mare parte dintre tinerii bulgari, spre exemplu), mulți urmând dreptul sau chimia. Dintre studenții străini de la facultățile de teologie, marea majoritate (peste 90%) urmau teologia evanghelică, puțini fiind străinii care să urmeze cursurile facultăților de teologie catolică. Este demn de remarcat că cea mai mare parte dintre tinerii de la această specializare erau etnici germani din Europa. Germanii din România care doreau să devină clerici în cadrul comunităților săsești, de exemplu, urmau aceste studii în Germania, în România neexistând o atare specializare în învățământul superior. Un număr impresionant de studenți străini se specializau, de asemenea, în agricultură (peste 300/an în perioada 1928-1932) sau filosofie (peste 200/an). La polul opus, un număr mai mic de studenți străini urmau în cadrul universităților Republicii de la Weimar discipline precum limbi clasice, geografie, muzică, biologie sau farmacie¹.

În cadrul politehnicilor, materiile cele mai frecventate de studenții străini erau construcțiile de mașini (402 dintr-un total de 1.537 de studenți străini la politehnici în 1931), electrotehnică (369) și construcții (302). Cei mai bine reprezentați la aceste trei discipline erau românii și bulgarii, numeroși aici fiind și tinerii din țări precum Austria, Cehoslovacia, Estonia, China, Iugoslavia sau Ungaria. Materia tehnică cu prezența cea mai scăzută a străinilor era mineritul, cea mai mare parte dintre studenții străini de aici în 1931 fiind români (22)².

În ceea ce privește studentele străine de la instituțiile superioare germane în această perioadă, acestea erau mult subreprezentate în raport cu studenții de sex masculin. Dar, pentru acea perioadă, acest lucru nu era deloc neobișnuit. Este chiar perioada în care Germania începe să acorde o tot mai mare atenție studiului femeilor, rezultatele neîncetând să apară³. Astfel, perioada interbelică marchează creșterea procentului de femei în cadrul instituțiilor de învățământ superior germane, unele tinere din străinătate venind să studieze aici datorită calității educației, dar și pentru a se confrunta cu o mai mică discriminare de gen decât în universitățile din țara de origine.

Cele mai multe tinere străine frecventau tot facultățile de medicină (143 în semestrul de vară 1928, 115 în cel din 1929 și 156 în 1930). Însă, spre deosebire de studenți, un număr mult mai mare dintre ele urmau cursurile facultăților de stomatologie (110 în 1928, 106 în 1929 și 132 în 1930). În rest, le mai întâlnim în număr semnificativ la științe umane, cu precădere la limbi străine, facultățile de litere sau de arte fiind considerate, în epocă, cele mai potrivite pentru o femeie. Vor studia astfel

¹ *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1928, pp. 8-11 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1929, pp. 14-17 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1930, pp. 14-17 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, pp. 78*-81* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1932, pp. 176-179 (partea a doua).

² *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, p. 69* (partea întâi).

³ Ar fi necesară și o discuție pe tema situației studentelor străine, și mai ales a celor din România, în Germania, cu atât mai mult cu cât Germania este una dintre primele țări care ia măsuri pentru a facilita accesul acestora la învățământ, iar universitatea din Berlin este cea care a dat printre primele titluri de doctor sau posturi de cercetător sau profesor universitar femeilor. De asemenea, accesul femeilor la educație era un subiect care îi preocupa extrem de mult pe organizatorii sistemului de învățământ superior în epocă. Pentru mai multe despre asta v. Anne SCHLÜTER (Hrsg.), *Pionierinnen – Feministinnen – Karrierefrauen? Zur Geschichte des Frauenstudiums in Deutschland*, Centaurus, Pfaffenweiler, 1992; Claudia HUERKAMP, *Bildungsbürgerinnen. Frauen im Studium und akademischen Berufen 1900–1945*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1996, ș.a.

filosofie 47 de femei în 1928, 54 în 1929 și 51 în 1930 (ceea ce reprezenta aproximativ 1/3 din totalul studenților străini de la această specializare). La germanistică numărul studentelor străine aproape că îl va egala pe cel al studenților străini (72 studente și 107 studenți în 1928, 103 studente și 111 studenți în 1929 și 121 studente față de 150 studenți în 1930), la limbi moderne chiar depășindu-l (91 de studente și 79 de studenți în 1928, 78 de studente și 89 de studenți în 1929, 87 de studente și 78 de studenți în 1930). Destul de multe vor frecventa și filosofia, arheologia, matematica, chimia sau limbile clasice, dar aceste discipline vor rămâne totuși dominate de bărbați. În mod firesc, cel mai mic număr de studente străine se înregistrează la politehnici, și în general la domeniile tehnice de studiu¹. Anul 1933 va marca o schimbare și în privința accesului femeilor la studii, implicit și a studentelor din alte țări. Naziștii vor considera că rolul femeii este acela de a procrea și de a se îngriji de casă și de familie, îngrădind accesul acestora la studii în instituțiile superioare germane.

Însă nu doar instituțiile de învățământ superior germane se bucurau de prezența unui număr însemnat de studenți străini; existau studenți germani care în perioada Republicii de la Weimar urmau cursuri ale unor universități din diverse țări europene sau din Statele Unite. Astfel, în vreme ce în semestrul de vară 1931 7.124 studenți străini studiau în Germania, tot atunci 6.500 studenți germani urmau cursuri ale unor universități din alte țări². Iar în semestrul de iarnă chiar mai mulți. În anul universitar 1930/31 aproximativ 7.300-7.400 de studenți germani studiau în afară.

Cele mai frecventate destinații de către studenții germani erau Austria, Franța, Elveția, Anglia, Statele Unite, dar și Danzig, Cehoslovacia sau Italia³. Cu alte cuvinte, nu tocmai țările care trimiteau în Germania cei mai mulți dintre studenții lor! Motivele pentru aceasta sunt lesne de înțeles. În mod firesc, studenții germani preferau să urmeze cursurile unor instituții superioare cel puțin comparabile din punct de vedere al calității studiului cu cele din propria țară, sau să se specializeze în discipline în care universitățile alese excelau. De asemenea, aproximativ 75% dintre tinerii germani preferau instituțiile superioare străine în care limba de predare era germană. În 1931, de exemplu, 5.600 de studenți germani frecventau universități cu limba de predare germană, și doar 1.700-1.800 cu alte limbi de predare⁴.

Astfel se explică faptul că cele mai vizitate țări de către studenții germani erau cele cu școli superioare în care cursurile se țineau în limba germană. În Austria, de exemplu, numărul studenților germani va spori constant de-a lungul anilor '20 și începutul anilor '30, cu câteva sute în fiecare an. În semestrul de vară 1931 4.143 de tineri germani studiau aici, 1.724 la universitatea din Viena, 1.438 la Innsbruck și 589 la Graz. Facultățile preferate de aceștia erau filosofia (1363), medicina (1032), dreptul (522), teologia catolică (368) și cea evanghelică (57). Politehnicile din Austria nu se bucurau în schimb de o prea mare apreciere din partea studenților germani. În 1931 studiau aici doar 93 germani (53 la Viena și 41 la Graz).

¹ *Deutsche Hochschulstatistik*, Sommerhalbjahr 1928, pp. 8-11 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1929, pp. 14-17 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1930, pp. 14-17 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, pp. 78*-81* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1932, pp. 176-179 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1933, pp. 68-70 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1934, pp. 68-70 (partea a doua).

² *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, p. 65* (partea întâi).

³ V. și Walter ZIMMERMANN, „Das Auslandsstudium deutscher Studenten“, în *Das Akademische Deutschland*, Bd. 3, 1931, pp. 507-516.

⁴ *Deutsche Hochschulstatistik*, Sommerhalbjahr 1932, p. 55* (partea întâi).

O altă destinație favorită a studenților germani era Politehnica din Danzig, și aici numărul lor crescând în anii '20: de la 655 în 1925 la 933 în 1931.

Cel mai mare număr de studenți germani în Elveția s-a înregistrat în 1928 (702), în semestrul de vară 1931 602 studenți germani studiind aici, iar în semestrul de iarnă 1931/32 doar 483. Cele mai apreciate universități elvețiene erau: Basel (aflat de altfel la granița cu Germania), Zürich, Genf, Freiburg, Bern și Lausanne.

Cu foarte puține excepții, toți tinerii germani care alegeau ca loc de studii Cehoslovacia urmau cursurile Universității Germane din Praga (64 în semestrul de iarnă 1930/31).

Franța a atras cel mai mare număr de tineri germani la universitățile sale în 1929 (1.015), scăzând la 866 în 1932. Marea majoritate a acestora erau înscriși la Universitatea din Paris (638 în 1929), și câțiva la Grenoble (182 în 1930)¹.

Studenți din România în Republica de la Weimar

Dacă la cumpăna dintre secole numărul studenților din România în instituțiile de învățământ superior germane era în continuă creștere, izbucnirea Primului Război Mondial a marcat o ruptură în privința relațiilor culturale și de schimb de studenți între cele două țări. Aflându-se în tabere diferite la sfârșitul conflagrației, iar în România, la fel ca în restul țărilor occidentale, manifestându-se un puternic anti-germanism, Germania va fi frecventată la 1918 de un număr mai mic de studenți din România sau din alte țări europene, față de situația de dinaintea războiului.

Cu toate acestea, tinerii din România alcătuiau în anii '20-începutul anilor '30 (dar și după instaurarea nazismului) unul dintre cele mai semnificative grupuri de studenți străini din universitățile germane, disputându-și primul loc în această privință cu Bulgaria sau Polonia. Astfel, în semestrul de iarnă 1926/27 tinerii din România (645) erau pe locul doi după cei din Bulgaria (711), alcătuind aproape 10% din numărul total de studenți la instituțiile superioare germane². În semestrul de vară 1928 România a fost cea care a trimis cei mai mulți studenți în Germania (580) – 8,87% din totalul studenților străini de aici –, Polonia fiind pe locul doi cu 524 studenți (8,01%) și Bulgaria pe locul trei cu 448 (6,85%). Tot cea mai bine reprezentată va fi România și în semestrul de vară 1931 (cu 702 studenți aici, ceea ce reprezenta 9,58 din totalul studenților străini, față de 653 din Polonia și 542 din Bulgaria)³.

Cu toate aceste cifre impresionante, numărul tinerilor din România aflați la studii în spațiul german va rămâne inferior celui de dinaintea Primului Război Mondial, spre dezamăgirea autorităților germane, care făceau demersuri pentru intensificarea relațiilor culturale dintre cele două țări:

„Este demn de remarcat faptul că relațiile culturale dintre Germania și România devin tot mai slabe în comparație cu perioada de dinainte de război, deși încă de

¹ *Ibidem*.

² *Politisches Archiv*, Fond Bukarest, dos. 138.

³ *Deutsche Hochschulstatistik*, Sommerhalbjahr 1928, p. nenumărată; *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, p. 20* (partea întâi).

mai demult s-au făcut, de către ambele părți, eforturi pentru promovarea acestor contacte culturale¹.

Cea mai mare parte a studenților români din străinătate preferau ca loc de studiu Franța, abia la mare distanță plasându-se Germania, apoi Italia sau Elveția. În 1927, spre exemplu, aproximativ 2.000 de studenți români studiau la instituțiile de învățământ superior franceze, în vreme ce doar 700 în Germania și 500 în Italia². Preeminența Franței în alegerea locului de studii de către studenții români îngrijora și irita autoritățile germane, hotărâte în a lua măsuri pentru a mări influența culturii germane în detrimentul celei franceze, mai ales în Europa. Ca urmare, statul german va acorda tot mai multe burse tinerilor din România, în încercarea de a atrage un tot mai mare număr dintre ei în Germania. În decembrie 1932, de exemplu, ca răspuns la aplicația pe care o făcuse un tânăr român, Ștefan Zisulescu, pentru a obține o bursă Humboldt, von Schulenburg³ recomanda Ministerului de Externe german să acorde acestuia bursa solicitată, unul dintre motivele invocate, alături de recomandările bune ale acestuia și cunoașterea limbii germane, fiind și cel al necesității contracarării propagandei franceze în România prin acordarea unui mai mare număr de burse studenților români⁴.

Principala problemă pe care o pune pentru un student român studiul în Germania la sfârșitul anilor '20-începutul anilor '30 o constituia nerecunoașterea diplomelor de bacalaureat și de licență. Astfel, un tânăr absolvent de liceu care își trecuse examenul de bacalaureat în România trebuia fie să susțină un examen special (Inmatrikulationsprüfung) în Prusia, fie, în celelalte Land-uri germane, să urmeze un an îndrumător (Probejahr) la instituția superioară respectivă. Nici în cazul licențiatilor la școlile superioare românești lucrurile nu stăteau mai bine: pentru a putea începe un doctorat în Germania, trebuiau să fi fost înmatriculați vreme de patru semestre la o instituție de învățământ superior germană. Motivele pentru aceste măsuri erau școala secundară românească – care la sfârșitul anilor '20 era alcătuită din doar 7 clase, nu 8, ca în Germania –, precum și studiile superioare din România, care nu erau echivalente în totalitate cu cele germane⁵. Aceste dificultăți în obținerea recunoașterii studiului din țară, precum și prelungirea cu cel puțin un an a studiilor datorită necesității trecerii examenului sau a frecventării anului îndrumător la o universitate germană, erau rațiuni în plus pentru ca studenții români să prefere studiile superioare în Franța. Aici orice tânăr posesor de diplomă de bacalaureat din România se putea înscrie la universitate, fără a fi nevoit să treacă examene suplimentare sau să urmeze

¹ *Politisches Archiv*, Fond Kultur, dos. R64102, adresă de la Legațiunea Regală a României la Berlin către Ministerul de Externe german, 4 iulie 1930, t.n.

² *Ibidem*, Fond Kultur, dos. R64101.

³ Friedrich-Werner Graf von der Schulenburg s-a remarcat prin cariera sa diplomatică, începută în 1901 și sfârșită abia în 1944, când va fi condamnat la moarte și executat datorită implicării sale în încercarea de asasinare a lui Hitler, de la 20 iulie 1944. Înainte de Primul Război Mondial a lucrat la consulatele germane din Barcelona, Lvov, Praga, Varșovia și Tbilisi. După încheierea conflagrației, perioadă în care a fost activ în armată, și-a reluat activitățile diplomatice, fiind trimis al Germaniei la Teheran și, apoi, la București, până în 1934, când a fost numit ambasador al Germaniei în Uniunea Sovietică. A jucat un rol important în elaborarea și semnarea Pactului de neagresiune Ribbentrop-Molotov din 1939.

⁴ *Politisches Archiv*, Fond Bukarest, dos. 142.

⁵ *Ibidem*, Fond Kultur, dos. R64101.

ani pregătitori. La fel stăteau lucrurile și în alte țări europene, precum Italia sau Belgia. Astfel, afirmau cei de la Legația Regală a României la Berlin într-o scrisoare către Ministerul de Externe german,

„tinerii români, care frecventează de ani de zile în destul de mare măsură universități străine, sunt ținuti la distanță de școlile și universitățile germane – prin faptul că legislația școlară germană nu recunoaște diplomele românești –, și astfel ei se orientează spre școlile din alte țări, unde li se arată, dimpotrivă, cea mai mare bunăvoință [...] De aceea, este de înțeles faptul că un număr mare din acești studenți frecventează școlile acelor țări, deși mulți dintre ei, prin natura profesiei și a studiilor lor, ar avea un interes mai mare în a-și continua studiile în Germania”¹.

Totuși, cu toate aceste dificultăți, tinerii din România alcătuiau unul dintre cele mai mari grupuri de studenți străini în cadrul instituțiilor de învățământ superior germane, Germania fiind cea de-a doua țară în ierarhia țărilor străine frecventate de studenții români (după Franța) în această perioadă.

Instituțiile de învățământ superior preferate de tinerii din România care alegeau să studieze în Republica de la Weimar erau aceleași care atrăgeau cel mai mare număr de studenți străini, și cel mai mare număr de studenți în general: universitățile din Berlin, München și Leipzig și Politehnica din Berlin-Charlottenburg. La Berlin studiau în medie în perioada 1928-1932 aproximativ 30% dintre studenții din România. Cei mai mulți dintre ei frecventau cursurile Politehnicii din acest oraș (în jur de 20% din totalul tinerilor români), în vreme ce la Universitatea Friedrich-Wilhelm studiau în această perioadă cam 10% dintre aceștia. Un alt oraș universitar care beneficia de o prezență considerabilă a românilor era München-ul, aici fiind înmatriculați aproximativ 10-17% dintre ei, cei mai mulți la Politehnică, destul de mulți însă și la universitatea Ludwig-Maximilian. Chiar mai mulți studenți români decât la universitatea din München întâlnim în această perioadă (cu excepția anului 1930) la universitatea din Leipzig². Mai ales sașii din România frecventau această instituție superioară, fiind înscriși aici la facultatea de teologie evanghelică.

Majoritatea tinerilor din România care studiau în Republica de la Weimar urmau cursurile facultăților de medicină (în proporție de 12-15%). Cea de-a doua cea mai frecventată specializare de către studenții din România era teologia, mai exact teologia evanghelică. Desigur, era vorba despre tinerii aparținând minorității germane din România, care nu aveau altă posibilitate de a obține o licență sau un doctorat în acest domeniu decât în străinătate, în România neexistând nicio instituție de învățământ superior în care să se predea această disciplină. Existau câțiva studenți din România și la facultăți de teologie catolică din Germania, dar în număr mult mai mic (2 în 1928, 1 în 1929, 7 în 1930 și 1932 și 10 în 1930), aceștia aparținând probabil minorității maghiare din România. Un număr relativ mare de tineri români frecventau în Germania anilor '20-începutul anilor '30 facultățile sau școlile superioare de agricultură (ca. 5%), dar

¹ *Ibidem*, Fond Kultur, dos. R64102, t.n.

² *Deutsche Hochschulstatistik*, Sommerhalbjahr 1928, p. nenumerotată; *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1929, p. nenumerotată; *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1930, pp. 110*-112* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, p. 82*-84* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1932, p. 53* (partea întâi), pp. 172-174 (partea a doua).

și filosofie, stomatologie, drept sau germanistică. La polul opus, specializările care stârneau cel mai puțin interesul românilor erau farmacia, geografia, muzica sau jurnalismul¹.

Tinerele din România aflate la studii în Republica de la Weimar alcătuiau în această perioadă sub 10% din totalul studenților din România. În semestrul de vară 1928 erau 29 de studenți la universitățile germane (5% din totalul studenților români), numărul acestora crescând, dar nu semnificativ, în anii următori (42 în 1929, 41 în 1930 și 44 în 1932). Cea mai mare parte dintre aceste tinere urmau cursurile facultăților de medicină, stomatologie, limbi moderne sau germanistică, câte una-două/an studiind și filosofie, limbi clasice, fizică sau chimie. Materiile la care însă nu găsim în această perioadă nici o studentă din România, alături de cele tehnice, erau medicina veterinară sau farmacia.

Cele mai multe studenți din România frecventau Universitatea din Berlin (de exemplu 8 în 1928 și 14 în 1929), alte câteva alegând Universitatea din München (4 în 1928, 3 în 1929) sau pe cea din Leipzig (3 în 1928 și 1929), puține fiind înscrise în această perioadă și la Köln, Frankfurt sau Freiburg².

Republica de la Weimar a avut ca principal obiectiv al politicii sale culturale reluarea relațiilor academice cu alte țări. Cu un rol major în acest sens au fost investiții studenții străini. Republica de la Weimar a luat măsuri instituționale și financiare pentru intensificarea migrației studențești și repopularea universităților sale cu studenți străini, măsuri care și-au arătat roadele la mijlocul anilor '20. În 1925, procentul studenților străini în Germania a ajuns din nou la nivelul de dinainte de război și se va menține ridicat până în 1933, când instaurarea regimului național-socialist și măsurile luate de acesta în privința accesului la studii superioare vor determina o scădere drastică a numărului de studenți străini la universitățile germane.

¹ *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1928, pp. 12-15 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1929, pp. 10-13 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1930, pp. 10-13 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, pp. 78*-81* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1932, pp. 176-179 (partea a doua).

² *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1928, pp. 8-11 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1929, pp. 14-17 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1930, pp. 110*-112* (partea întâi), 10-17, 30-34 (partea a doua); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1931, pp. 20*, 78*-87* (partea întâi); *Ibidem*, Sommerhalbjahr 1932, pp. 53* (partea întâi), 172-179 (partea a doua).